

המנסים לעמוד על שלהם. ואפילו כשהם גדולים ומנהיגים בישראל.

כמו שמעיד צמח על עצמו, לעת שיבתו "דעתו נקיה יותר ודינו מתון יותר ולא נבהלת תשובתו". אין זיקנתו מביישת את ילדותו, וכשם שספרי ההגות והבקורת שכתב מקומם יכירם במבחר היצירה העברית, אף ספרו "דפים מתוך פנקס" מוסיף כבוד למחבר ויקר רב לקורא העברי.

י. פ.

מבוא להיסטוריה ציונית אחרת

ההיסטוריה המדינית של הציונות ספק אם יש בה הרבה פניות חשובות שגילויים חד-שים עשויים לשפוך עליהן אור חדש ומפתיע. לא היתה זו היסטוריה מדינית קונספירטיבית, וטעמים שונים לכך. תעודות חדשות ומסמכים חדשים העשויים לשנות את ידיעותינו בצורה קיצונית ודראמטית אינם בנמצא, ככל הידוע. כתיבת היסטוריה ציונית "אחרת" משמעה אפוא בחינתן של העובדות הידועות בדרך-כלל בצורה מקורית וחדשנית.

אכן, תמוה מדוע היה מחבר הספר חייב להתיימר בחשיפתן של עובדות בלתי-ידועות עד כה. העובדות שהוא מציג ידועות היטב. ההיסטוריוגרפיה של הציונות על כל גי-לוייה ושל תולדות ארץ-ישראל בעת החדשה אינה שוקטת על שמריה אלא מתפתחת ומתרחבת בלי הרף, וכבר יש ברשותנו כמה וכמה עבודות חשובות שנכתבו כאן בעשור האחרון. מסתבר אפוא כי מחבר הספר התכוון לייחוד מסוג אחר, לכך שהוא מגיש מסה היסטורית הכתובה בשטף ובריהוט, אינה מבקשת להיות מחקר מדע-אקדמי, ויחד עם זאת אינה היסטוריוגרפיה רשמית, ברגנית וצמחוניות—משהו מן הסוג הנפוץ למדי של אוטו-היסטוריות הנכתבות על ידי תנועות, אסכולות וחוגים שונים בציונות,

משלך, כזות אחד של פת עמלה מן העיסה שלך ומלוא עומס העבר של הקיבוץ הא-נושי, שצרפה אותך ההשגחה אליו..."

לשוננו של צמח דשנה ועשירה וכל הבעתו מעוגנת במקורות, במשנה ובגמרא. הרבה מובאות הוא מביא מגיתא ומסופרים צרפתיים, ובהסברתו הבקרתית הוא נמשך אחר היפה שבאמנות הפתיבה. פירורי זכרונות ושברירי רשמים ודעות על סופרים וספרים מוסיפים נופך של חן. ואין צמח נושא פנים למוריו ולחבריו. אין לו אלא מה שעניו רואות ולבו בוחן ובודק ומחפש ערכים של קיים, שאינם מכוונים לשעתם בלבד.

לפיכך פוסל הוא את הבידור על כל הנלווה אליו, האוכל כל חלקה טובה בספרות ובאמנות ומפנה לבותיהם של הבריות לשעשועים ולמיומוטים, שראשיתם בפחד ובייאוש שבאו על הדורות האחרונים וסופם מרבים שיעמום בעולם. את מקומם של שני המלאכים הטובים המלווים כל אדם—לפי המסורת—תפסו "שני מלאכי חבלה, שאחד מהם—אהבת הבצע והרווחה והשני—בולמוס המיומוטים והבידור..."

את הנחמה רואה צמח בשירה העברית הגדולה, שהיא שירה של אמת הקובעת דבר-ימיה של אומה ומפרשתם. כהתלהבותו בימיו נעוריו משירתם של ביאליק וטשרניחובסקי כן התלהבותו כיום, ואת חלקם בתנועת התחייה הלאומית הוא חוזר ומעלה על נס. הוא חולק על עגנון, שאמר פעם: "היתה חיבת ציון וביאליק כתב שירי ציון". צמח טוען את ההיפך. שירי ביאליק, ולא דווקא "שירי ציון" שלו, אפילו שיריו האישיים והליריים ביותר כגון "אחרי מותי סיפדו ככה לי", הם הם שקבעו את פרצופם הרומנטי והנפשי של צעירים רבים מיהודי רוסיה. צמח מעיד על כך מחוויותיו שלו באותם הימים.

הרבה חרד צמח לנקיונה של הלשון העברית. פסולת וסיגים שדבקו בה אגב החייתות מוציאים אותו משלוותו, ובמרץ-נעוריים מחודש הוא מתגייס למערכה. במקורות לא בודק ולפיהם יקבע את הצורה הנכונה, אין הוא מבטל דעתו מפני דעת אחרים

* יגאל עילם: מבוא להיסטוריה ציונית אחרת; הוצאת א. לוינ'אפשטיין, 1972; 190 עמ'.

ומקיף בסוגיות העולות בו. יש לקוות כי מחברו יוסיף ל"מבוא" מחקר מפורט יותר ובסופו של דבר אכן יגיש היסטוריה ציונית "אחרת".

מ. י.

יצחק טבנקין

יצחק טבנקין היה מן הבולטים במיסדי התנועה הסוציאליסטית היהודית בארץ וב-מנהיגיה: יליד המאה שעברה, חניך התרבות והסוציאליזם הרוסיים, איש "העליה השנייה" וחבר-קיבוץ עד יומו האחרון. סי-מני-היכר אלה, יחד עם כושר אינטלקטואלי, אישיות מקסימה וכנות בלתי-מצויה, עשאוהו צלע אחת מן המשולש העליון של התנועה האמורה, יחד עם ברל כצנלסון ודוד בן-גוריון.

טבנקין היה ה"אקטיביסט" הבולט ביותר בתנועת-העבודה הישראלית. הוא דגל באקטיביזם התישבותי, באקטיביזם ציוני-לאומי ובאקטיביזם בטחוני-הגנתי. האקטיביזם שלו בלט על רקע המתינות היחסית של רוב האישים והפלגים של הציונות הסוציאליסטית מראשיתה ועד היום. היספחותו, באחרית ימיו, ל"תנועה למען ארץ-ישראל השלמה" והתנגדותו להחזרת שטחים שנכבשו במלחמה היו ביטוי ברור ביותר לדרך חייו.

טבנקין לא היה עסקן פוליטי במובן המ-קובל. הוא היה מנהיג ומחנך של עסקנים ופעילים הן ב"אחדות-העבודה" ובמפא"י המקורית, הן בקיבוץ המאוחד ובמפלגת "אחדות-העבודה". הדברים שאמר, המקו-בצים בפרך הנוכחי, מלמדים על האידי-אולוגיה ועל עיקרים רבים של תלמידיו ואנשי תנועתו שהשפיעו הרבה על החברה הישראלית ועל מדינת-ישראל. בכך חשי-בותו של הקובץ.

* יצחק טבנקין: דברים / כרך שני (1935—1939); כינס, ליוו בהערות והתקין לדפוס: אריה פיאנקוב; הוצאת הקיבוץ המאוחד, 1972; 546 עמוד.

כגון ספר ה"הגנה", ספר הפלמ"ח, תולדות האצ"ל וכו'.

מסה היסטורית "אובייקטיבית" מבקשת לר-אות, מפרספקטיבה של זמן, את הפאנוראמה ההיסטורית כולה הנוצרת מצורות שונות של היענות ותגובה להתרחשויות היסטו-ריות קונקרטיות ומן ההתנגשות וההתמו-דדות ביניהן. חולשת מסתו של יגאל עילם נעוצה בעובדה שלא הסתפק בנסיון לב-חון ציר תגובה והתמודדות אחד כדי להב-היר, לחדדו ולמצותו עד תום אלא הוא דן בכמה וכמה נושאים מרכזיים ובכמה וכמה "תזיות" משל המחבר. היקפה של המסה אינו מאפשר לו עיון מעמיק ומפורט בתזיות, ולכן גם בולטת הנטייה להכללות ולחיפוש אחר אבחנה מבריקה המנוסחת בדרך-כל בצורה חריפה ואפיגרמית. לא ייפלא אפוא שכבר זכתה המסה לתגובות והדים לרוב, שהרי גדושה היא דעות, רמזי רעיונות והברקות אנאליטיות המגרות לת-גובה מפורטת וארכנית.

אולי בכך עיקר חשיבותו של הספר שלפ-נינו. כך, למשל, נסיונו של עילם לבנות היסטוריוסופיה והיסטוריוגרפיה ציונית סביב המיתח בין "דרך" ל"יעד", או "ארץ" ל"גולה", נותר כתיוה תלויה-על-בלימה וממתנה לעיון היסטורי מקיף ומשוכלל יותר. דומה כאילו התנגשו והתערבו ביגאל עילם שתי שאיפות מנוגדות: האחת, לכתוב היסטוריה מדינית של הציונות בצורה כרו-נולוגית ותמציתית; והשנייה, להעמיד את ההיסטוריה המדינית של הציונות על ציר של כמה דיכטומיות וכמה ניגודים יסודיים. שאיפה כפולה זו באה לידי ביטוי בביבלי-גרפיה, למשל, שאצל כותב מסה אינה נדר-שת כל-עיקר ואילו לגבי "היסטוריה" היא בלתי-מספקת לגמרי. ה"מבוא" מצליח לה-ציג את הציונות המדינית כתנועה דינא-מית מאד, רבת תמורות והפכים, אבל עם זאת אין דינאמיקה זו מתוארת כל צרכה וודאי שאינה מפורשת כל צרכה. אף-על-פי-כן יש ב"מבוא" כמה וכמה רעיונות המעוררים ענין וברי ספק עשוי הוא להמ-ריץ קוראים לקריאה שיטתית ולעיון רציני